

**Власенко О.М. Професійна педагогічна освіта:
компетентнісний підхід: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. –
Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – С. 239-243.**

ВПЛИВ ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ НА ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Реформування освіти в Україні є частиною процесів оновлення освітніх систем, що відбуваються останні двадцять років у європейських країнах і пов'язані з визнанням значимості знань як рушія суспільного добробуту та прогресу. Ці зміни стосуються створення нових освітніх стандартів, оновлення та перегляду навчальних програм, змісту навчально-дидактичних матеріалів, підручників, форм і методів навчання. Цілеспрямоване набуття молоддю знань, умінь і навичок, їх трансформація в компетенції сприяє особистісному культурному розвитку, розвитку технологій, здатності швидко реагувати на запити часу.

Під поняттям «компетентнісний підхід в освіті» розуміється спрямованість освітнього процесу на формування й розвиток основних *ключових і предметних* компетентностей особистості. Результатом такого процесу повинно бути формування загальної компетентності людини, яка є інтегрованою характеристикою особистості.

За визначенням експертів країн Європейського Союзу поняття „компетентність” слід розглядати як здатність застосовувати знання та вміння ефективно й творчо в міжособистісних стосунках – ситуаціях, що передбачають взаємодію з іншими людьми в соціальному контексті так само, як і в професійних ситуаціях. Компетентність – поняття, що логічно походить від ставлень до цінностей та від знань до умінь¹.

Поняття компетентності відповідно до Міжнародного департаменту стандартів для навчання, досягнення та освіти визначається як спроможність кваліфіковано проводити діяльність, виконувати завдання або роботу. При цьому поняття компетентності містить в собі знання, вміння та навички і ставлення, що дають змогу особистості ефективно діяти або виконувати певні функції, спрямовані на досягнення певних стандартів у професійній галузі або певній діяльності.

Теорія і практика реалізації компетентнісного підходу демонструє безліч варіантів класифікацій компетенцій, серед яких найбільш вживані: соціальні, мотиваційні, функціональні; ключові; надпредметні, загальнопредметні, соціально-предметні; компетенції пізнавальної діяльності, компетентності діяльності, компетентності інформаційних технологій; ціннісно-сміслові, загальнокультурні, навчально-пізнавальні, інформаційні, комунікативні, соціально–трудові, особистісного самовдосконалення; компетентність у сфері

¹ Закон України «Про освіту» // Голос України. – № 77. – 1996.

самостійної діяльності, компетентність у сфері соціально-трудової діяльності, компетентність у побутовій сфері, компетентність у культурно-дозвіллевій сфері; інформаційна, соціально-психологічна, громадянська, комунікативна, методологічна, життєва, професійна, психологічна, рефлексивна; предметні, соціальні, особистісні

На сучасному етапі розвитку суспільства позашкільна освіта України стає однією з важливих складових системи освіти. Це зумовлено здатністю позашкільної освіти задовольняти різноманітні творчі, пізнавальні, особистісні потреби, відігравати значну роль у становленні морально активної, творчої особистості як основної продуктивної сили держави

Згідно Закону України «Про позашкільну освіту» – позашкільне навчання і виховання спрямоване на забезпечення потреб особистості у творчій самореалізації, здобуття додаткових знань, умінь, навичок за інтересами, а отже, і духовний розвиток особистості, підготовку її до активної професійної та громадської діяльності.

Позашкільні навчально-виховні заклади – широко-доступні заклади освіти, які надають молоді додаткову освіту, спрямовану на здобуття знань, умінь і навичок за інтересами, забезпечують потреби особистості у творчій самореалізації та організації змістовного дозвілля.

Система позашкільної освіти — це система, яка характеризується цілеспрямованим функціонуванням навчання, виховання, розвитку та соціалізації особистості у вільний час, з її особливими структурами, зв'язками та відносинами між елементами.

Для того щоб дитина отримала відповідні знання, досягла успіху в житті і відбулася як особистість, в навчально-виховному процесі позашкільного навчального закладу створюються відповідні умови для розвитку її суб'єктної активності, що, у свою чергу, є однією з головних передумов формування пізнавальної та практичної компетентностей, набуття знань, умінь та навичок. Особистісні ж якості, розвиток творчої та соціальної компетентності, розуміння морально-духовних цінностей формуються тільки в процесі соціальних відносин у соціокультурному середовищі.

Головна мета позашкільної освіти детермінована соціальними потребами та цілями суспільства. Мета конкретизується в державних планах та програмах, урядових рішеннях. Відповідно до чинних державних документів, основна мета позашкільної освіти полягає у навчанні, вихованні, розвитку та соціалізації особистості у вільний час у позашкільних навчальних закладах та інших соціальних інституціях .

Основними завданнями позашкільної освіти є: виховання громадянина України поваги до прав і свобод людини, почуття власної гідності, відповідальності перед законом за свої дії; вільний розвиток особистості та формування її соціально-громадського досвіду; виховання у вихованців, учнів і слухачів патріотизму, любові до України, поваги до народних звичаїв, традицій, національних цінностей українського народу, а також інших націй і народів; виховання у вихованців, учнів і слухачів шанобливого ставлення до родини та людей похилого віку; створення умов для творчого, інтелектуального, духовного

і фізичного розвитку вихованців, учнів і слухачів; формування у вихованців, учнів і слухачів свідомого й відповідального ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих, навичок безпечної поведінки; задоволення освітньо-культурних потреб вихованців, учнів і слухачів, які не забезпечуються іншими складовими структури освіти; задоволення потреб вихованців, учнів і слухачів у професійному самовизначенні і творчій самореалізації; пошук, розвиток та підтримка здібних, обдарованих і талановитих вихованців, учнів і слухачів; організація дозвілля вихованців, учнів і слухачів, пошук його нових форм; профілактика бездоглядності, правопорушень;

Керівними положеннями організації і здійснення позашкільної освіти є принципи, які становлять методологічну основу навчально-виховного процесу в позашкільних навчальних закладах, оскільки надають йому наукового характеру і спрямованості. Дотримання принципів ставить особистість в природне становище, коли вона росте і розвивається у звичайному для неї середовищі, в атмосфері культури свого народу, навчається і виховується рідною мовою шляхом засвоєння культурно-історичних, духовно-національних традицій та звичаїв.

Важливим є також принцип гуманізації і демократизації позашкільної освіти. Цей принцип покликаний забезпечити свободу і можливість вибору улюбленої діяльності, демократичний спосіб набуття знань, творчих умінь та навичок, побудову взаємин педагога і вихованця на основі добровільності, мінімуму регламентованості, максимуму взаємної симпатії і у взаємовідносинах вихованців між собою, а також стосунків із вихователями і дорослими найдоцільніше формувати на основі спільних інтересів.

Розуміння вихованців, уміння поєднати їхні особисті інтереси з інтересами колективу є важливою і необхідною умовою в роботі педагога на сучасному етапі розвитку суспільства в нашій країні. Дотримання принципу демократизації у навчально-виховному процесі позашкільних навчальних закладів вимагає відповідного рівня гуманізації, виключає байдужість, черствість у відносинах між керівником гуртка (іншого творчого об'єднання) та вихованцями. Демократичні відносини — це, насамперед, взаємодія, доброзичливість, взаємна повага і вимогливість.

Важливе значення у змісті позашкільної освіти має принцип культуровідповідності, здійснення позашкільної освіти та навчально-виховного процесу в рідному для дитини культурному середовищі або наближеному до нього.

Гармонізація особистісних і міжнаціональних відносин засобами позашкільної роботи найефективніше відбувається за максимального врахування національної специфіки та інтернаціоналізації самосвідомості особистості. Реалізація цього принципу передбачає розкриття змісту занять у взаємозв'язку з основами знань про історичні шляхи розвитку рідного народу, що створюватиме умови для виховання високоморальної, духовної особистості, відповідального громадянина своєї держави.

Особлива увага в позашкільній освіті має приділятися принципу продуктивної праці та поєднання її з навчанням. Принцип полягає в практичній спрямованості занять у позашкільних навчальних закладах, поєднанні виховання з політехнічним навчанням, у набутті учнями певних допрофесійних умінь і

навичок, орієнтації на трудову діяльність та в інтеграції з наукою і виробництвом².

Важливі також специфічні принципи, характерні для позашкільної освіти: принцип багатоманітності та варіативності забезпечує оптимальні умови і можливість вибору напрямів, часу, змісту, форми організації позашкільної освіти та методів її здійснення відповідно до освітніх потреб, особистісних інтересів, здібностей і нахилів дитини; принцип добровільності передбачає право вибору та забезпечення доступності до якісної позашкільної освіти, забезпечує умови реалізації потреб особистості у самовизначенні, творчій самореалізації, духовному зростанні, підготовці до активної професійної та громадської діяльності;

принцип регіональності розкриває закономірності і специфіку komponування елементів та конструювання змісту позашкільної освіти, застосування форм і методик його реалізації в навчально-виховному процесі позашкільного навчального закладу на основі сукупного застосування у логічній єдності дидактичних принципів навчання (науковості, системності, послідовності, доступності, наочності); сприяє формуванню цілісного уявлення учнів про динаміку проблем взаємодії людини та суспільства з навколишнім середовищем на місцевому, регіональному і глобальному рівнях; принцип міждисциплінарності й інтеграції є провідним у komponуванні змісту навчальних програм позашкільних навчальних закладів, забезпечує тісний зв'язок принципів цілісності, неперервності й наступності у побудові змісту позашкільної освіти, розкритті єдності і взаємозв'язку соціального і природного середовища в навчально-виховному процесі позашкільного навчального закладу і має на меті сприяти усвідомленню школярами універсальної цілісності природи тощо.

Позашкільний навчальний заклад — навчальний заклад, що забезпечує право громадян на позашкільну освіту. Ці заклади надають знання, формують уміння та навички особистості, розвивають її творчі здібності, обдарування відповідно до освітніх потреб, мотивів, нахилів, інтересів у вільний час.

У позашкільній освіті сфера навчально-виховної діяльності розширюється, поглиблюються знання та формується світогляд учнів. Навчання і виховання учнів у позашкільних навчальних закладах повинно не тільки забезпечувати морально-психологічну, теоретичну та практичну підготовку до праці, а й збагачувати інтелектуальне життя, наповнювати багатограним змістом розумові, творчі інтереси, одухотворяти моральну цінність та підвищувати естетичну красу особистості і колективу.

У позашкільних навчальних закладах забезпечується емоційний, фізичний та інтелектуальний та моральний розвиток особистості. Вони створюють умови для розвитку компетентностей особистості, її творчої самореалізації, підготовки до активної професійної та громадської діяльності.

² Литовченко О. Різні грані творчості // Позашкілля. - № 2. - 2009. - С. 27-28.